

آئین "نو اوستی" با عطر رمضان

امسال با دهان روزه آمده‌اند رودخانه را جارو بزنند و زلف آب را قیچی کنند و از خالق آب و آبادانی حاجت بخواهند و آخرین چهارشنبه سال قبل بود که دعای خلی‌ها اجابت شد و به خانه بخت رفتند یا صاحب فرزند شدند و ...

به گزارش خبرنگار ایرنا ، "نو" در زبان ترکی به معنی آب و "اوستی" به معنای برفراز ، آمده است و در کل یعنی رفتن بر فراز آب است و آئین سنتی "نو اوستی" یا چشمه باشی، خاص مناطق آذربایجان و به ویژه شهر اردبیل است و روز آخرین چهارشنبه سال برگزار می‌شود و شرکت‌کنندگان در آن، امسال با دهان روزه در کنار رودخانه حضور یافته و آن را بجا می‌آورند.

برگزار کنندگان این آئین کهن در اردبیل با در دست داشتن قیچی، جارو و کوزه سفالی در پل تاریخی یئدی‌گوز (هفت چشمه) و رودخانه بالیقلو (بالیخلی چای) اردبیل حاضر شده و دعاگویان، سه مرتبه عرض رودخانه کم عمق را طی و سپس آب را جارو یا قیچی می‌کنند.

در این مراسم شرکت‌کنندگان با استفاده از کوزه سفالی و جارو، رودخانه را جارو می‌زنند و دعاگوها نیز سه مرتبه عرض رودخانه کم عمق را طی و سپس آب را جارو یا قیچی می‌کنند.

دختران جوان در پایان آئین نو اوستی، کوزه‌های سفالینی که در آیین سال گذشته از همین رودخانه پر کرده بودند را می‌شکنند و با نیت حاکم شدن زلالی و روشنی در زندگانی، کوزه‌های جدید خود را از آب پر کرده و به خانه‌هایشان می‌برند؛ آنها آب کوزه‌ها را به نشان پاکی در چهار گوشه خانه می‌ریزند یا افطار آخرین چهارشنبه سال را با این آب تهیه می‌کنند.

مهم‌ترین و اصلی‌ترین فلسفه آیین نو اوستی در اردبیل تحکیم دوستی، دیدار و هم صحبتی با دوستان و آشنایان است که خوشبختانه در چند سال اخیر، به کالبد این سنت قدیمی در کهن شهر اردبیل روحی تازه دمیده شده است.

مشابه این آئین در شهرستان نیر استان اردبیل نیز برگزار می‌شود و به نام "چشمه باشی" یعنی بالای چشمه معروف است و به گفته رئیس اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نیر، این رسم دیرینه با شماره ۱۸۰۰ در فهرست آثار ناملموس ملی به ثبت رسیده است و در منطقه نمونه گردشگری بولاغدار نیر اجرا می‌شود.

محمد صلحی جزئیات این رسم را مشابه آئین نو اوستی اردبیل عنوان کرد و افزود: اجرای موسیقی سنتی، برنامه‌های فرهنگی و آیین‌های استقبال از نوروز از بخش‌های متنوع آئین چشمه باشی شهرستان نیر است که امسال با توجه به تقارن با ماه مبارک رمضان، برنامه‌ها با لحاظ شان این ماه نورانی اجرا می‌شود.

میرناصر داودزاده، جامعه‌شناس و استاد دانشگاه در اردبیل درباره آئین نو اوستی گفته است: بسیاری با این باور هستند که در چنین روزی حاجت‌ها و نیت‌ها برآورده می‌شود، از این رو جارو کردن آب، نماد جارو کردن کدورت و ناپاکی از دل‌هاست و به همین خاطر، زنان، صبح زود جارو به دست در کنار آب‌های روان حاضر می‌شوند تا پیش از تحویل سال، کدورت و تلخ‌کامی را جارو کرده و به دست آب روان بسپارند.

در این مراسم، مردم با آب و جارو، کدورت و تلخ‌کامی را جارو کرده و به دست آب روان بسپارند.

وی می‌گوید: قیچی کردن و دوختن آب، انداختن هفت قطعه سنگ در آب، انداختن کفش‌های کهنه، شکستن کوزه‌های سفالین سال گذشته در کنار آب و پر کردن کوزه نو با آب تازه از دیگر عادات رایج بین مردم اردبیل در مراسم نو اوستی بوده است.

به عقیده او، بانوان اردبیلی در سال‌های دور با هفت بار گذاشتن از عرض رودخانه، گذر از فراز و نشیب زندگی روزمره را تمرین می‌کردند، زندگی خود را به برکت و پاکی آب گره می‌زدند و آرزوی خود را در تکه کاغذی نوشته، روانه آب کرده و این شعر را می‌خواندند: "سلام! سلام! آب روان! نه آخیرسان روان روان؟ و ر حاجت یا صاحب الزمان".

بیوک جامعی، صاحب‌نظر حوزه فرهنگ فولکلور استان اردبیل گفته است: در مشگین‌شهر و بسیاری از نقاط روستایی این شهرستان نیز مردان در روز چهارشنبه پیش از روشن شدن کامل هوا، حیوانات خود را برای سیراب کردن به لب رودخانه نزدیک روستا می‌بردند و به عقیده آنها این کار، درد و بلا را از حیوانات دور می‌کرد و برکت به ارمغان می‌آورد.

بنا بر نظر او حضور نوعروسان بر سر چشمه‌های آب و شستن حنای دست‌ها با آب خنک همراه با بریدن کمی از موی سر به نشانه خوش‌یمنی، از دیگر آیین‌های ویژه آخرین چهارشنبه سال در شهرستان مشگین‌شهر بود و پریدن از روی آب را در زبان ترکی "سو اوستوندن آتیلماق" می‌گویند.

میرنبی عزیززاده نویسنده کتاب "تاریخ دشت مغان" نیز در این زمینه نوشتار است: مردم منطقه مغان پیش از طلوع آفتاب روز چهارشنبه، دسته‌جمعی به کنار رودخانه‌ها می‌رفتند، آتش می‌افروختند و جوانان در آنجا به سوارکاری می‌پرداختند.

به نظر می‌رسد که آب، این الفبای زندگی و آبادانی که بخش عمده بدن انسان و موجودات زنده را تشکیل می‌دهد، از دیرباز در تحقق آرزوهای بشر جایگاه خاصی داشته است و در ارتباط با چهارشنبه آخر سال و سنت‌های آن نیز که با آب و آتش گرامی داشته می‌شود، نقش آتش و آب در بین عناصر چهارگانه (آب، آتش، خاک و باد) در این مناسبت، پررنگ تر است.

در هر صورت، آئین کهن نو اوستی یا چشمه باشی، در مقایسه با برخی آتش‌افروزی‌های بی‌محابا در چهارشنبه آخر سال که به چهارشنبه سوزی و تلفات جانی منجر می‌شود، رسمی بدون خطر و شایسته پاسداشت است و جا دارد دستگاه‌های فرهنگی و متولی سنت‌های در حال فراموشی، با مطالعات عمیق تر و روشن تر درباره نو اوستی ثبت ملی شده، برای احیای هر چه بیشتر آن بکوشند.